

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
Zdravotně sociální fakulta

Mladistvý pachatel a výchovná opatření
Bakalářská práce

Vedoucí práce:
JUDr. Mgr. Michal Holčapek

Autor:
Bc. Božena Burcarová

Datum odevzdání práce: dne 2.5.2011

Abstract

In 2004, Act No. 218/2003 Coll. came into force; it is an act on the liability for unlawful acts of juveniles and on judiciary concerning juveniles and amending some laws, called in a shortened form the “Act of Judiciary Concerning Juveniles”. This act significantly modified the position of juvenile offenders and there was a change in approach to juvenile offenders. The law defined many new concepts, including the concept of educational, protective and criminal measures. It determined new forms of measures imposed on juvenile offenders. The objective of the new legislation is to prevent juvenile crime through educational measures, especially through the right actions and directing their future life and thus to support and ensure their proper upbringing. This thesis entitled “Young offenders and educational measures” deals with the cooperation of institutions entering the preparatory criminal proceedings for juvenile offenders in the former district of Český Krumlov. The thesis is divided into two parts. The first section entitled “Current status” deals with theoretical knowledge. I describe the various institutions and their functions in preparatory proceedings for juvenile offenders and individual educational measures, which may be imposed on a juvenile offender during preparatory criminal proceedings. The second part is devoted to processing the results of the research. The research objective of the thesis was to find out about the effects of individual institutions on juvenile offenders and their influence in imposing educational measures in preparatory criminal proceedings. From the carried-out interviews and analysis of documents, I summed up, in the chapter entitled “Results”, the process of working with young offenders in imposing educational measures in individual institutions. It can be summed up that the largest share in imposing educational measures is in the Probation and Mediation Service of the Czech Republic, the centre in Český Krumlov. The other institutions only inform young offenders on the possibility of imposing educational measures only to the extent necessary, without further educational activities. This part of the thesis also discusses a possible procedure that is, in my view, preferable in dealing with juvenile crime

offenders. This thesis can serve to the individual institutions involved in criminal proceedings concerning juvenile offenders as well as the general public.

Abstrakt

V roce 2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, nazývaný zkrácenou formou „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“. Tento zákon významně upravil postavení mladistvých pachatelů a došlo ke změně přístupu k mladistvému delikventovi. Zákon vymezil mnoho nových pojmů, mimo jiné pojem opatření výchovná, ochranná a trestní. Stanovil tedy nové formy ukládaných opatření mladistvému pachateli. Cílem nové právní úpravy je zamezit trestné činnosti mládeže výchovným působením, zejména správným působením a usměrňováním jejich dalšího způsobu života a tím podporovat a zajišťovat jeho řádnou výchovu. Ve své bakalářské práci nazvané „Mladistvý pachatel a výchovná opatření“ se zabývám spoluprací institucí vstupujících do přípravného trestního řízení ve věci mladistvého pachatele na území bývalého okresu Český Krumlov. Práce je rozdělena na dvě části. V první části s názvem „Současný stav“ se věnuji teoretickým poznatkům. Popisuji jednotlivé instituce a jejich úkoly v rámci přípravného řízení týkající se mladistvého pachatele a jednotlivá výchovná opatření, která lze mladistvému pachateli v průběhu přípravného trestního řízení uložit. Ve druhé části práce zpracovávám výsledky prováděného výzkumu. Výzkumným cílem bakalářské práce bylo zjistit působení jednotlivých institucí na mladistvého pachatele a jejich vliv při ukládání výchovného opatření v rámci přípravného trestního řízení. Z provedených rozhovorů a analýzy spisové dokumentace jsem v kapitole s názvem „Výsledky“ shrnula postup práce s mladistvým pachatelem při ukládání výchovných opatření v jednotlivých institucích. Lze shrnout, že největší podíl na ukládání výchovným opatření má Probační a mediační služba ČR-středisko Český Krumlov. Ostatní instituce mladistvého pachatele o možnosti uložení výchovných opatření informují jenom v nutném rozsahu, bez dalšího výchovného působení. V této části bakalářské práce se také zabývám možným postupem, který je při řešení trestné činnosti mladistvých pachatelů dle mého názoru vhodnější. Tato práce může sloužit jak jednotlivým institucím působícím v rámci trestního řízení mladistvého pachatele, tak i laické veřejnosti.

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma „Mladistvý pachatel a výchovná opatření“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací These.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2.5.2011

podpis

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala vedoucímu své bakalářské práce, panu JUDr. Mgr. Michalu Holčápkovi, za cenné rady a připomínky při vedení mé bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat všem, kteří mi při zpracovávání práce pomáhali.

Obsah

Úvod	8
1 Současný stav	10
1.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.	10
1.2 Orgány činné ve věcech mládeže podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.....	13
1.2.1 Policejní orgán.....	13
1.2.2 Státní zástupce.....	14
1.2.3 Soud pro mládež.....	15
1.3 Další subjekty trestního řízení ve věcech mládeže	16
1.3.1 Sociálně-právní ochrana dětí	16
1.3.2 Probační a mediační služba	17
1.4 Výchovní opatření	20
1.4.1 Dohled probačního úředníka	21
1.4.2 Probační program	24
1.4.3 Výchovní povinnosti.....	27
1.4.4 Výchovní omezení	31
1.4.5 Napomenutí s výstrahou.....	34
1.5 Zahraniční právní úprava ve vztahu k mladistvým pachatelům	37
2 Cíl práce a hypotézy	38
3 Metodika	39
3.1 Rozhovor	39
3.2 Analýza spisové dokumentace	39
4 Výsledky	41
5 Diskuze.....	49
6 Závěr	55
7 Seznam použitých zdrojů	57
8 Klíčová slova.....	60
9 Přílohy	61

Úvod

Od 1. 1. 2004 nabyl účinnosti zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, nazývaný zkrácenou formou zákon o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“). Tento zákona upravil řízení týkající se pachatelů mladistvých a dětí mladších patnáct let. Také vymezil nové formy potrestání mladistvého pachatele. Zákonodárcem byl zaveden pojem opatření místo pojmu trest. Opatřeními jsou opatření výchovná, ochranná a trestní.

Pracuji jako komisař na oddělení obecné kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování na Územním odboru v Českém Krumlově. Mimo jiné se zabývám problematikou mladistvých pachatelů. Položila jsem si otázku, zda je dostatečně využíván institut ukládání výchovných opatření a jakým způsobem se podílejí jednotlivé instituce v rámci trestního řízení na pomoci mladistvému a jak působí na jeho nápravu, aby již nedocházelo k ukládání trestních opatření, ale byl využíván institut výchovných opatření.

V první kapitole práce jsem se zaměřila na historický exkurz do trestního práva týkající se mladistvých pachatelů. Samostatná právní úprava týkající se mladistvých pachatelů existovala na našem území až v roce 1931, ale po druhé světové válce byla zrušena. Její potřebnost byla zákonodárcem řešena až v roce 2003. Od 1. 1. 2004 již existuje účinná samostatná právní úprava, kterou se zabývám v kapitole druhé.

V další kapitole se zabývám orgány činnými v trestním řízení ve věcech mládeže. Tyto orgány nám vymezuje ustanovení § 2 odst. 2 písm. c) zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Těmito orgány jsou policejní orgány, státní zástupce a soud pro mládež. V podkapitolách se věnuji jednotlivým orgánům zvlášť a vymezují zde jejich úlohu v rámci trestního řízení ve věcech mládeže.

Čtvrtá kapitola je určena dalším subjektům trestního řízení ve věcech mládeže a to konkrétně orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službě. Cílem této kapitoly je přiblížit historii těchto subjektů a vymežit jejich postavení v rámci trestního řízení.

Následující kapitola je určena výchovným opatřením a její podstatou seznámení s veškerými druhy výchovných opatření a za jakých podmínek mohou být ukládány mladistvému.

V rámci výzkumné části bych chtěla zmapovat, v jaké míře na území okresu Český Krumlov jednotlivé instituce působí na mladistvého pachatele v rámci přípravného trestního řízení a jaká je jejich spolupráce při rozhodování o uložení výchovného opatření a jakým způsobem jsou jednotlivými institucemi vytvářeny podmínky pro uložení výchovného opatření.

Cílem práce je zmapovat, jak je v rámci přípravného trestního řízení pomáháno mladistvým delikventům, kteří se dopouštějí trestné činnosti. Zda je naplňován zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve směru výchovného působení na mladistvého pachatele.

1 Současný stav

Prvním samostatným a významným zákonem ve věcech trestání mladistvých se stal zákon číslo 48 ze dne 11. března 1931, o trestním soudnictví nad mládeží. Inspirací k tomuto zákonu byla řada evropských zemí¹, které kodifikovali trestní právo mládeže. Zákon byl pokládán za velmi zdařilý a progresivní. Hlavní zásadou nového zákona bylo, že mladistvé provinilce je třeba co nejméně trestat, co nejvíce vychovávat a je-li nutné trestat, pak i trestem vychovávat a polepšovat. (21)

V důvodové zprávě k tomuto zákonu se psalo „Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnost mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž že je potřeba zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl. ... Čeliti tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž opatřeními výchovnými, směřujícími k mravní záchraně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky. Jinak nelze zabrániti tomu, aby ze zanedbané mládeže se doplňovaly řady zločinců z povolání a rostlo neproduktivní břímě vězeňství a pauperismu².“ (15)

1.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.

V trestním řízení týkajícího se mládeže se stal zlomovým rok 2003, kdy byl Poslaneckou sněmovnou přijat zákon číslo 218 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů účinný od 1. 1. 2004. (18)

Tento zákon významným způsobem změnil a upravil právní úpravu týkající se mladistvých pachatelů a dětí mladších patnácti let. (3) Zákonodárce vycházel z úvahy, že kriminalita mládeže je důležitý jev, který vyžaduje samostatnou právní

¹ Nizozemí 1921, Dánsko 1922, Německo 1923, Švédsko 1924, Španělsko 1925, Itálie 1926, Francie 1927, Rakousko 1928 (šámal)

² Pauperismus = hromadná chudoba

úpravu. Zákon má úplný ráz, neboť obsahuje nejen zásady upravující podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a opatření za ně ukládaná, ale i normy procesní, upravující postup a rozhodování ve věcech mládeže. Zároveň obsahuje ustanovení týkající se výkonu rozhodnutí. (2)

Zákon přinesl celou řadu změn. Mezi nejvýznamnější patří nové vymezení principů soudnictví ve věcech mládeže, nové označení pro trestný čin spáchaný mladistvým, zvláštní důvody zániku trestní odpovědnosti, rozdílné ukládání trestů mladistvým oproti dospělým pachatelům a vymezení trestní odpovědnosti mladistvého. (1)

Základním pramenem stále zůstává trestní zákoník. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je ve vztahu k trestnímu zákoníku speciálním zákonem a tento vztah má také k trestnímu řádu. (18)

Účel a smysl zákona je vymezen v ustanovení § 1 odst. 2 zákona, kde se uvádí, že „Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.“ Cílem zákona je dosáhnout příznivých výsledků v zamezování trestné činnosti mládeže a to pozitivním působením. Důraz je kladen na výběr správného opatření. (14)

V ustanovení § 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou vymezeny základní pojmy speciální pro řízení ve věcech mladistvých.

Provinění je čin, který spáchal mladistvý. Pojem trestný čin přesně nevystihuje jednání mladistvého, neboť za jeho jednání může být do jisté míry zodpovědná i společnost, když nevytvořila pro mladistvého vhodné výchovné prostředí. (14)

Mladistvým je osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Za mladistvého podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže můžeme s odkazem na § 139³ trestního zákoníku považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku. Mladistvý ale nebude trestně odpovědný, pokud v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby rozpoznal nebezpečnost svého jednání pro společnost nebo aby mohl své jednání ovládat⁴. (22),(23)

V ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) zákona o soudnictví ve věcech mládeže je uvedeno, že dítětem mladším 15 let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku.

³ § 139 trestního zákoníku – Počítání času: kde tento zákon spojuje s uplynutím určité doby nějaký účinek, nezapočítává se do ní den, kdy nastala událost určující její začátek.

⁴ § 5 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže

1.2 Orgány činné ve věcech mládeže podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže

V ustanovení § 2 odst. 2 písm. c) vymezuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže pojem orgány činné podle tohoto zákona. Těmito orgány jsou: policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. (14) Podle ustanovení § 3 odst. 8 zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí mít soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby, kteří působí v trestních věcech týkajících se mladistvých, zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. (22) Zvláštní průprava orgánů činných ve věcech mládeže by se měla týkat oborů, kterými jsou kriminologie, vývojová psychologie, dětská psychiatrie, speciální pedagogika a sociální práce. Tyto znalosti by měli pomoci při zpracování a vyhodnocování informací o osobnosti a dosavadním životě mladistvého, a tím správně a účinně reagovat na jeho protiprávní jednání. (14)

1.2.1 Policejní orgán

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ani zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“) nestanoví, které orgány Policie České republiky působí v rámci trestního řízení. Příslušnost policejního orgánu je upravena vnitřními předpisy Policie České republiky a ustanovení § 12 odst. 2 trestního řádu ve vymezení pojmu policejní orgán odkazuje na zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky (dále jen „zákon o policii“). (14) Závazný pokyn policejního prezidenta číslo 130 ze dne 27. 9. 2007 stanoví, že policejní orgán, který působí v trestních věcech mládeže, musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. (31)

Závazným pokynem policejního prezidenta číslo 167 ze dne 30. 12. 2010 je pověřen vést trestní řízení ve věcech mladistvých specialista, kterým je příslušníkem Policie České republiky. V pokynu je stanoveno, že policejní orgán (specialista) spolupracuje s dalšími orgány a organizacemi zabývajícími se péčí o mládež. Těmito

orgány jsou orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služba, školská zařízení, zdravotnická zařízení apod. Tato spolupráce, směřující k ochraně dítěte, spočívá zejména v poskytování údajů potřebných pro realizaci sociálně-právní ochrany. (30)

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ukládá policejnímu orgánu, aby zacházel s mladistvým ohleduplně při všech úkonech v rámci přípravného řízení. Policejní orgán by měl postupovat s přihlédnutím k věku a k duševní vyspělosti mladistvého takovým způsobem, aby nedošlo k narušení jeho psychické a sociální rovnováhy a jeho dalšího vývoje. V rámci přípravného řízení by měl policejní orgán mladistvého přiměřeně jeho věku řádně poučit o jeho právech a povinnostech, a zejména o výchovných opatřeních a o zvláštních způsobech řízení. (14)

1.2.2 Státní zástupce

V ústavním zákoně č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky (dále jen „Ústava“) v článku 80 je uvedeno, že státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení a vykonává další úkoly stanovené zákonem. Státní zastupitelství bylo zřízeno zákonem číslo 283/2003 Sb., o státním zastupitelství ze dne 9. 11. 1993 a podle ustanovení § 4 je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení, kde plní rovněž další úkoly vyplývající z trestního řádu. V ustanovení § 1 je uvedeno, že státní zastupitelství je soustava úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství. Svou činnost vykonává prostřednictvím státních zástupců. (25),(24)

Státní zástupce specializovaný na věci mládeže vykonává dozor nad policejním orgánem. V ustanovení § 59 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je zdůrazněna povinnost státního zástupce věnovat zvýšenou pozornost výkonu dozoru⁵, ve kterém se má zaměřit na to, aby policejní orgány zacházely s mladistvým ohleduplně, a to při

⁵ Podle ustanovení § 174 odst. 1 trestního řádu vykonává státní zástupce dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení.

všech úkonech v rámci přípravného řízení, zvláště u výslechu mladistvého. Dále má státní zástupce organizovat svou činnost tak, aby bylo možné ve všech vhodných případech využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení. (14)

Postup státního zástupce v trestním řízení ve věcech protiprávních činů mladistvých, podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, je upraven Pokynem obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 8. 9. 2009. K doзору je místně příslušný státní zástupce, v jehož obvodu mladistvý bydlí, a pokud nemá stálé bydliště tak v místě, kde se zdržuje nebo kde pracuje. (14)

V rámci dozoru přezkoumává, zda byl mladistvý ze strany policejního orgánu odpovídajícím způsobem poučen zejména o výchovných opatřeních a o zvláštních způsobech řízení. Dále dbá, aby v přípravném řízení byly zjištěny poměry mladistvého, kdy zjištění poměrů mladistvého nemusí být ukládáno příslušným orgánům přímo státním zástupcem. Příslušnými orgány pro zjištění poměrů mladistvého jsou orgán sociálně-právní ochrany či Probační a mediační služba. Při konečném rozhodnutí ve věci přihlíží státní zástupce k vypracované zprávě o poměrech mladistvého. Dále státní zástupce zkoumá, zda byl vyrozuměn poškozený, pokud mladistvý projevil snahu nahradit způsobenou škodu, odčinit či přispět k narovnání škodlivých následků činu. (11)

1.2.3 Soud pro mládež

Podle ustanovení § 2 odst. 2 písm. d) zákona o soudnictví ve věcech mládeže vykonávají soudnictví ve věcech mladistvých soudy pro mládež. Norma zdůrazňuje, že výkon soudnictví nad mládeží je svěřen specializovaným soudům pro mládež⁶, a mají jej vykonávat soudci se zvláštními předpoklady a zkušenostmi.(16)

⁶ Tímto soudem se rozumí zvláštní senát, nebo v zákonem stanovených případech předseda senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu. Soustavu soudů podílejících se na řízení ve věcech mladistvých tvoří Nejvyšší soud, vrchní soudy, krajské soudy a okresní soudy. v hlavním městě Praze obvodní a městské soudy, v Brně městský soud

1.3 Další subjekty trestního řízení ve věcech mládeže

V rámci trestního řízení vystupuje řada dalších subjektů, které mohou zasáhnout do trestního řízení, které je vedeno proti mladistvému. K těmto subjektům mimo jiné patří Probační a mediační služba a orgán sociálně-právní ochrany dětí. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže je v ustanovení § 39 uvedeno, že orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže postupují ve spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou.

1.3.1 Sociálně-právní ochrana dětí

V roce 1999 byl přijat zákon č. 359 o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“). Sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Sociálně-právní ochranu zajišťují orgány sociálně-právní ochrany dětí, kterými jsou obecní úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí. (17)

Podle ustanovení § 31 zákona o sociálně-právní ochraně dětí se obecním úřadům ukládá mimo jiné zaměřovat svoji pozornost na využívání volného času dětí, na děti vyhledávající styky s fyzickými osobami nebo skupinami, které požívají alkoholické nápoje nebo návykové látky nebo páchají trestnou činností, sledovat u dětí projevy násilí a neshovívavosti, zabraňovat pronikání nepříznivých sociálních a výchovných vlivů mezi ostatní skupiny dětí. Obecní úřad obce s rozšířenou působností má podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí ustanovení § 32 věnovat zvláštní pozornost dětem pachatelům trestné činnosti. (10)

Orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a úředníci Probační a mediační služby podle ustanovení § 51 odst. 5 písm. b) zákon o sociálně-právní

ochraně dětí spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a naopak. (10)

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je v řízení proti mladistvému zvláštní procesní účastník a je mu svěřena řada důležitých činností a práv. Jedná se o právo na doručení obžaloby, na vyznění o hlavním líčení a na doručení rozhodnutí, které se týká mladistvého. Má právo činit návrhy, dávat vyslychaným otázky a právo závěrečné řeči. Dále má právo podávat opravné prostředky ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli. Má mimo jiné i možnost podat soudu návrh na změnu nebo zrušení výchovných opatření. Dále pro potřeby trestního řízení má za úkol vypracovat podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech a také o aktuální situaci mladistvého⁷. Tuto zprávu může na požádání také vypracovat Probační a mediační služba. (10) Ve zprávě se orgán vyjadřuje také k projednávanému provinění a to v tom smyslu, jaký postoj mladistvý zaujal a jaká je jeho snaha o odčinění. (19)

1.3.2 Probační a mediační služba

Od roku 1996 působili na okresních soudech probační úředníci, kdy jejich činnost byla upravena zákonem č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících. Úředníci plnili úkoly spojené s výkonem soudnictví a alternativními tresty ve smyslu trestního zákona a trestního řádu. (26) Až zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (dále jen „probační a mediační služba“) byla zřízena samostatná instituce při Ministerstvu spravedlnosti a to Probační a mediační služba. (8)

Probační a mediační služba je součástí trestní justice a hlavním posláním je vytváření podmínek pro využití alternativních postupů v trestním řízení. Probační a mediační služba plní své úkoly prostřednictvím jednotlivých středisek. Hlavním úkolem Probační a mediační služby je práce s klientem, jeho rodinou a sociálním prostředím, ve kterém žije, s poškozenými v rámci trestního řízení, zejména v průběhu

⁷ § 56 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

přípravného řízení. Cílem práce je uložení alternativního trestu, či uložení trestu podmíněného. Z názvu zákona o Probační a mediační službě vyplývá, že Probační a mediační služba se zabývá mediací a probací. (3)

Mediace⁸ znamená mimosoudní zprostředkování řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a směřuje k urovnání konfliktu, který vznikl protiprávním jednáním⁹. (27)

Probací¹⁰, jak vyplývá ze zákona o Probační a mediační službě¹¹, se rozumí dohled nad chováním pachatele trestného činu a je spojený s prvky pomoci, která má usnadnit resocializaci pachatele. (27)

Probační a mediační služba nabízí služby všem lidem bez rozdílu věku, ale zvláštní pozornost věnuje dětem mladším 15 let a mladistvým ve věku od 15 do 18 let. (7) Probační a mediační služba má za úkol věnovat této věkové kategorii obviněných zvláštní péči¹². (27) Práce s mladistvými delikventy tvoří specifickou část činnosti Probační a mediační služby. V rámci jednotlivých středisek působí specialisté na práci s mládeží. Pracovník usiluje o co nejrychlejší vstup do případu v rámci přípravného řízení, kdy jeho cílem je posílení výchovného působení na mladistvého tak, aby mohlo být trestní stíhání odkloněno a v případě závažného provinění, aby byla uplatněna opatření, která budou posilovat výchovný vliv a budou snižovat riziko recidivy. Činnost probační a mediační služby by měla také směřovat k nápravě vzniklé újmy a k obnovení narušených vztahů. Spolupráce s probační a mediační službou je do rozhodnutí státního zástupce nebo rozhodnutí soudu dobrovolná. (9)

⁸ z latinského slova *mediare*, které znamená být uprostřed

⁹ dle § 2 odst. 2 zákona o PMS

¹⁰ z latinského slova *probare*, které znamená zkoušet, svěřovat, osvědčovat

¹¹ v ustanovení § 2 odst. 1 zákona o PMS

¹² dle § 4 zákona o probační a mediační službě

Probační pracovník by měl mladistvému pachateli v rámci přípravného řízení nabídnout (9):

- zprostředkování řešení konfliktu,
- pomoc při obnově narušených mezilidských vztahů
- pomoci při uzavření dohody o náhradě škody
- přípravu při podání o odůvodnění návrhu pro využití odklonu či vypracování zprávy o poměrech mladistvého
- nabídnout možnost výkonu výchovného opatření.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže uvádí¹³, že orgány činné v trestním řízení spolupracují s probační a mediační službou. (22) Probační a mediační služba má dále právo účastnit se hlavního líčení a vypracovávat podrobnou zprávu o poměrech mladistvého. Mladistvého sleduje a pomáhá mu, aby vedl řádný život, a zajišťuje plnění povinností v rámci uloženého dohledu. (3) Působnost Probační a mediační služby je vymezena zákonem¹⁴ o soudnictví ve věcech mládeže. Probační a mediační služba zajišťuje v řízení dohled nad mladistvým a v případě, že nebyl dohled uložen, provádí úkony, které směřují k tomu, aby mladistvý vedl řádný život ve zkušební době v případě uložení nějakého opatření. (22)

¹³ § 36 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

¹⁴ § 75 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

1.4 Výchovná opatření

Výchovná opatření patří mezi opatření nejmírnější. Výchovná opatření mají usměrňovat způsob života mladistvého a tím podporovat a zajišťovat jeho výchovu, sociální rozvoj a zároveň zabránit i další recidivě. (3) Výchovnými opatřeními podle ustanovení § 15 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou:

- dohled probačního úředníka,
- probační program,
- výchovné povinnosti,
- výchovná omezení,
- napomenutí s výstrahou.

Výchovné opatření je možné uložit mladistvému, proti němuž se vede řízení. Zákonem však není přesně uveden okamžik, kdy je možné poprvé výchovné opatření uložit. Můžeme ale shrnout, že proti mladistvému musí být vedeno již řízení, tedy musí být dáno dostatečně odůvodněné podezření, že mladistvý se dopustil provinění. Lze tedy dovodit, že výchovné opatření může být uplatněno až po zahájení trestního stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu nebo po sdělení podezření dle ustanovení § 179b odst. 3 trestního řádu. Není však vyloučeno uložit výchovné opatření i před zahájením trestního stíhání, zejména pokud došlo k dočasnému odložení trestního stíhání ve smyslu ustanovení § 159b odst. 1 trestního řádu. Jediným a důležitým předpokladem uložení výchovných opatření je souhlas mladistvého s tímto postupem, neboť k uložení tohoto opatření dochází před rozhodnutím o vině. Souhlas musí dát sám mladistvý a to takovým způsobem, který nevzbuzuje pochybnost. Mladistvý svůj souhlas může kdykoliv v průběhu řízení až do jeho pravomocného skončení odvolat. Odvoláním souhlasu výkon výchovného opatření končí. (14)

Uložení výchovného opatření může navrhnout také obhájce mladistvého a jeho zákonný zástupce. I v tomto případě musí být od mladistvého zjištěno, zda

s navrhovaným postupem souhlasí, neboť ani obhájce ani zákonný zástupce nemůžou dát souhlas jménem mladistvého nebo za něj. (15)

Výchovné opatření ukládá soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce. Soud může uložit výchovné opatření kdykoliv v průběhu trestního řízení nebo společně s rozhodnutím v trestní věci. V tomto případě nepotřebuje souhlas mladistvého. Opatření se ukládá formou usnesení nebo rozsudku a není proti němu možný řádný opravný prostředek. (4) Mladistvý může podle § 15 odst. 3 věta druhá pouze kdykoliv v průběhu řízení svůj souhlas odvolat.

1.4.1 Dohled probačního úředníka

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uložených opatření a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem. (3) Toto výchovné opatření představuje velmi intenzivní zásah do života mladistvého a je podrobně upraveno v ustanovení § 16 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. (14)

Smyslem probačního dohledu je pozitivní odborné vedení mladistvého spojené s potřebnou pomocí a motivací k vedení řádného života, pomoc při začleňování do společnosti a pomoc při vytváření podmínek pro pozitivní sociální vývoj a snižování recidivy trestné činnosti ze strany mladistvého pachatele. Probační dohled by měl také sledovat a kontrolovat chování mladistvého. Základním znakem probační činnosti v rámci dohledu probačního úředníka je spojení kontrolní složky v rozsahu uložených opatření právě se složkou výchovnou a pomáhající. (14)

V ustanovení § 16 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je uveden účel dohledu probačního úředníka.

„Účelem dohledu probačního úředníka je

- a) sledování a kontrola chování mladistvého zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,
- b) odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.“

Jedná se tedy o převýchovu a pozitivní ovlivňování chování mladistvého pachatele na základě prvků kontroly, pomoci a poradenství. Kontrolou v rámci dohledu probačního úředníka je myšleno průběžné shromažďování informací o mladistvém zejména o jeho osobě, rodině, majetkových a osobních poměrech, vzdělání, ale také informací o průběhu dohledu a dodržování stanovených pravidel. Probační úředník podává soudu zprávu o průběhu dohledu. Smyslem kontroly v rámci dohledu probačního úředníka je zamezit závadovému chování a shromáždit důležité objektivní informace o osobě mladistvého pachatele pro rozhodnutí v rámci trestního řízení. (14)

Dohled probačního úředníka umožňuje kontrolovat chování mladistvého po celou dobu dohledu, ale také umožňuje jeho odborné vedení a pomoc při řešení konkrétní životní situace. (14)

V odst. 3 ustanovení § 16 zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou vyjmenovány povinnosti, které musí mladistvý v rámci dohledu dodržovat. Cílem těchto povinností je účelné naplnění probačního programu. Mladistvý je povinen spolupracovat s probačním úředníkem na základě stanoveného probačního programu, dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve stanovených lhůtách a informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených omezení nebo povinností. Probačnímu úředníkovi nesmí bránit ve vstupu do obydlí, kterým je pro účely zákona myšlen objekt, v němž mladistvý skutečně žije. (14)

Povinnosti jsou vymezeny tak, aby umožnily probačnímu úředníkovi řádně vykonávat kontrolní funkci a aby zároveň vedly k naplnění účelu probačního dohledu. Základní podmínkou dohledu probačního úředníka je povinnost dostavovat

se k probačnímu úředníkovi v určených termínech. Stanovování lhůt, ve kterých se má mladistvý dostavovat k probačnímu úředníkovi, svěřuje zákon probačnímu úředníkovi, který vykonává dohled nad mladistvým. Probační úředník musí při určování lhůty přihlídnout k poměrům mladistvého, jeho současné životní situaci a k podmínkám, ve kterých žije. Cílem je, aby nebyl zanedbán dohled a přitom stanovené lhůty neúměrně neomezovaly mladistvého. Na počátku programu lze stanovit lhůty kratší, které se budou postupně prodlužovat. (14)

V rámci dohledu musí mladistvý informovat probačního úředníka o místě svého pobytu, zaměstnání a jiných významných okolnostech, neboť je nutné vytvořit podmínky pro řádné sledování chování mladistvého. S touto povinností již nejsou spojena žádná další omezení. Mladistvý může měnit bydliště i zaměstnání. (14)

Další podmínky dohledu mohou vyplývat z případných dalších uložených výchovných opatření. Je také možné, aby soud pro mládež a případně státní zástupce ve svém rozhodnutí specifikoval podmínky dohledu probačního úředníka. Určené podmínky může neformálně probační úředník průběžně měnit v mezích zákona a dle rozhodnutí soudu pro mládež nebo státního zástupce. Podmínky, omezení a povinnosti, stanovené rozhodnutím soudu pro mládež a státního zástupce, lze změnit pouze rozhodnutím příslušného orgánu, který je nařídil. (14)

V ustanovení § 80 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je upraven výkon dohledu probačního úředníka. Výkon dohledu začíná jeho nařízením a probíhá po stanovenou dobu. Program je sestavován s ohledem na poměry mladistvého, na prostředí, ve kterém žije a jeho životní situaci v době dohledu. Probační úředník je povinen průběžně informovat státního zástupce v přípravném řízení nebo soud pro mládež o výkonu dohledu. Výsledky činnosti shrnuje v předkládané zprávě o průběhu výkonu dohledu. Pokud není stanoveno jinak, zpráva se předkládá jednou za šest měsíců. Zpráva musí obsahovat informace o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým, plnění uložených výchovných opatření a informace o osobních,

rodinných a sociálních poměr mladistvého a jeho aktuální životní situaci. Ve zprávě by také mělo být uvedeno vyjádření k otázce řešení následků trestné činnosti a pohledu mladistvého na věc. Po ukončení dohled zpracuje probační úředník závěrečnou zprávu. (14)

O závažném nebo opakovaném porušení programu je povinen probační úředník informovat toho, kdo jej uložil. O porušení podmínek musí podat zprávu bez zbytečného odkladu. (14) V případě méně závažného porušení může udělit výstrahu. Výstrahu lze udělit dvakrát v průběhu jednoho roku. (4)

V zákoně nejsou stanoveny žádné důsledky v případě nedodržení stanovených podmínek dohledu probačního úředníka. Nedodržení podmínek může mít na mladistvého dopad. Mohou zmařit úsilí mladistvého vyřešit trestní věc některým z odklonů od řízení vedoucího k uložení trestního opatření. Nedodržení podmínek probačního dohledu může také vést k vyslovení závěru, že se mladistvý ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání neosvědčí, a současně k rozhodnutí o pokračování v jeho trestním stíhání. (14)

1.4.2 Probační program

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pod pojem probační program pojímá „zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého rozvíjející sociální dovednosti a osobnost mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života“. (22)

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže takto určuje povahu probačních programů a nechává prostor pro potřebnou diferenciaci v konkrétních případech a určuje věcný požadavek, že program musí být zaměřen na podporu vhodného

sociálního zázemí mladistvého, na urovnání vztahů mezi mladistvým a poškozeným a na jeho vedení k chování v souladu se zákonem. (14)

Povahu probačního programu mají pouze ty programy, které jsou zapsané v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti České republiky. Takto je vytvořena záruka toho, že program, respektive služby poskytované v rámci programu, budou dostatečně kvalifikované a komplexní. Zapsání programu do seznamu probačních programů předchází schvalovací řízení před ministrem spravedlnosti, v rámci kterého se posuzuje kvalita konkrétního probačního programu. (14) V současné době je v seznamu zaregistrováno 19 probačních programů. V seznamu je u každého probačního programu uveden jeho název, příslušné středisko PMS, poskytovatel služby a jeho adresa a základní charakteristik programu. (12)

Základním smyslem v rámci probačního programu je řešení příčin trestné činnosti mladistvého a komplexní řešení jeho aktuálních životních problémů v různých sférách jeho života ve vzájemných souvislostech. Působení programů je směřováno tak, aby mladistvého vedlo k chování v souladu s právními normami a tak přispívalo k prevenci recidivy trestné činnosti. (14)

Povinnost podrobit se probačnímu programu může představovat velmi závažný zásah do běžného způsobu života mladistvého, neboť zákonem o soudnictví ve věcech mládeže je dána volnost při vymezení rozsahu programu. Existují programy, které mohou být realizovány ústavní formou a programy, které jiným citelným způsobem zasahují do volnosti jednání mladistvého. S probačním programem musí tedy mladistvý vyslovit souhlas. Povinnost podrobit se probačnímu programu lze vyslovit v průběhu řízení předcházejícímu meritornímu rozhodnutí. Povinnost podrobit se probačnímu programu vyslovená v průběhu trestního řízení může trvat jenom do pravomocného skončení věci. (14)

Při ukládání probačního programu musí soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce ve svém rozhodnutí specifikovat, o jaký probační program uvedený v seznamu ministerstva spravedlnosti se jedná, a na jak dlouhou dobu je povinnost účastnit se programu ukládána. Maximální doba pro účast v probačním programu může činit tři roky. (14)

Probační program může být uložen mladistvému pouze tehdy, pokud jsou splněny zákonem vymezené podmínky. Jestliže je probační program vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmům společnosti, poskytne se mladistvému dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu, aby mohl dát souhlas se svou účastí na programu. (22) Vhodný probační program je takový program, který z hlediska potřeb mladistvého svým zaměřením a nabízenými službami odpovídá problémům, které je třeba řešit. Metody práce by měly vyhovovat osobnosti mladistvého, jeho duševnímu a rozumovému vývoji. (14)

Mladistvý se musí seznámit s obsahem probačního programu, neboť se musí vyjádřit ke své účasti na daném programu. Mladistvému je nutné vysvětlit pravidla programu, omezení a povinnosti, které jsou spojeny s programem a hodnocení programu. Nelze se spokojit s pouhým prostudováním písemných materiálů, ale mělo by proběhnout jednání s realizátorem programu. Zprostředkovatelem jednání je probační úředník. (14)

Souhlas mladistvého je osobním úkonem. Souhlas může být dán písemně, ústně do protokolu, telegraficky, telefaxem, dálnopisem nebo v elektronické podobě¹⁵, ale musí jít o způsob, který nevzbuzuje pochybnosti. Nucení mladistvého k účasti na programu by nepřineslo pozitivní výsledky. (14)

Jedním z cílů probačního programu je narovnat vztahy s poškozeným. Mladistvý má tedy povinnost nahradit podle svých sil a možností způsobenou škodu. Tedy

¹⁵ Způsobem stanoveným zákonem č. 227/2000 Sb., dle § 2 a § 3

je povinen nahradit škodu jen v takové míře, v jaké mu to umožňují jeho majetkové a výdělkové poměry. (14)

Probační program vypracovává společně probační úředník a mladistvý. Jde o individuální program Dohledem nad plněním probačního programu je pověřen probační úředník, který také o ukončení programu a jeho výsledku zpracovává zprávu. (3) Výkon probačního programu provádí realizátor programu. Předmětem dohledu v rámci uloženého probačního programu je sledování, zda mladistvý plní podmínky, pravidla a cíle uloženého probačního programu. (14)

Opět nejsou zákonem o soudnictví ve věcech mládeže stanoveny sankce za nedodržení podmínek, stejně jako u dohledu probačního úředníka. (14)

1.4.3 Výchovné povinnosti

Výchovné povinnosti jsou významným prostředkem působení na mladistvé pachatele, kdy jejich podstatou je usměrňování jednání mladistvého pozitivním způsobem, dosažení změny jeho životních postojů a řešení jeho problémů spojených s trestnou činností. S výchovnými povinnostmi jsou spojeny zásahy do svobody jednání a rozhodování mladistvého. Svou povahou jsou podobné přiměřeným povinnostem uplatnitelných v trestních věcech dospělých v souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání. (14)

Výchovné povinnosti ve smyslu ustanovení § 18 zákona o soudnictví ve věcech mládeže mají formu příkazů k pozitivnímu konání. Jde tedy o povinnost něco vykonat. Výchovné povinnosti mohou být déletrvající (účast na kurzech) nebo jednorázová (zaplacení peněžité částky). (13)

V ustavení § 18 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je uveden demonstrativní výčet výchovných povinností, které stanoví

- „bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu,
- jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona,
- vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu,
- usiloval o vyrovnání s poškozeným,
- nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění,
- podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákoníku,
- podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem“.

Shora uvedený výčet je demonstrativní a soud nebo státní zástupce může uložit mladistvému i jiné povinnosti, které musí být přiměřené a musí směřovat k naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Přiměřenost musí být zaměřena k vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, k jeho ochraně před škodlivými vlivy a musí předcházet páchaní další trestné činnosti a dále ovlivňovat způsob života mladistvého, podporovat a zajišťovat jeho výchovu a jejich prosazením není možné sledovat jiný účel. Vedle sebe lze uložit více výchovných opatření. (13)

V rámci trestního řízení lze výchovnou povinnost uložit mladistvému jen s jeho souhlasem v délce nejdéle do pravomocného skončení řízení rozhodnutím ve věci samé. Mladistvý může kdykoliv v průběhu řízení vzít zpět svůj souhlas a odvoláním souhlasu

ze zákona výkon výchovné povinnosti končí. Nemusí být vydáno rozhodnutí. V rozhodnutí ve věci samé není souhlasu mladistvého třeba, doba trvání výchovné povinnosti může být nejvýše tři roky. Výkon výchovných povinností zajišťuje soud (řízení před soudem) nebo státní zástupce (přípravné řízení), který může za tímto účelem pověřit probačního úředníka. (13)

Podstatou stabilizace osobních poměrů mladistvého je zlepšení či obnovení sociálního zázemí, kdy jeho základem by měla být rodina. Povinnost „bydlet s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu“, je proto uvedena na prvním místě mezi výchovnými povinnostmi. Před uložením této povinnosti, musí ale být zjištěny poměry v rodině mladistvého. (13)

Základní podmínkou výchovné povinnosti „jednorázově nebo ve splátkách zaplatit přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona“ je, že částka bude uhrazena z vlastních prostředků mladistvého, tedy z prostředků, se kterými může mladistvý sám disponovat. O formě úhrady (jednorázově nebo ve splátkách) rozhoduje soud pro mládež a v přípravném řízení okresní státní zástupce. Plnění musí být určeno na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona¹⁶. Tato výchovná povinnost je blízká obdobnému plnění uvedenému v rámci odklonu od standardního trestního řízení a to schválení narovnání¹⁷. Rozdíl je v tom, že v případě výchovné povinnosti je peněžité plnění určeno adresně. (14)

Výchovnou povinnost, aby „vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu“, je možné uložit pouze na dobu volného času mladistvého. Nesmí být narušena příprava mladistvého na budoucí povolání nebo výkon jeho povolání. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže není přesně definován pojem společensky prospěšná činnost. Je možné dovodit, že jde o činnost sloužící k uspokojení určitého obecného zájmu, např. úklid veřejného prostranství, veřejných budov nebo

¹⁶ Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti

¹⁷ Ustanovení § 309 trestního řádu

podobných činností ve prospěch obce či různých institucí¹⁸. Nesmí se jednat o výtěžnou činnost. Při rozhodování je nutné přihlídnout ke zdravotnímu stavu mladistvého. Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže je vymezen hodinový rozsah činnosti. Mladistvý může vykonávat činnost nejvýše čtyři hodiny denně, osmnáct hodin týdně a šedesát hodin celkem. Není ovšem vymezen časový interval, ve kterém má být činnosti vykonána. Analogicky se tedy užije ustanovení § 15 odst. 1 a odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže. (13)

Výchovné povinnosti „usilovat o vyrovnání s poškozeným a nahradit podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispět k odstranění následku provinění“ mají za cíl obnovit škodlivý následek vzniklý spáchaným činem. Povinnost usilovat o vyrovnání s poškozeným je jakousi pobídkou pro mladistvého, aby jednal s poškozeným, který utrpěl újmu způsobenou proviněním. Jednání by měl zajistit probační úředník a jeho výsledkem by měla být dobrovolně uzavřená dohoda o narovnání. Povinnost podle svých sil, nahradit způsobenou škodu, by měla být ukládána vždy, když byla proviněním způsobena škoda a nedošlo k její náhradě. Tuto povinnost je možné uložit i za situace, že není známá přesná výše způsobené škody a v rozhodnutí nemusí být ani označen poškozený. Výše škody je omezena zákonem, neboť jde o škodu, jejíž výše se shoduje s náhradou, kterou by bylo možné přiznat v rámci adhezního řízení. Mladistvý je povinen škodu nahradit jen v rozsahu v jakém to umožňují jeho majetkové poměry. (13)

Specifickou povinností je „podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákoníku“. Uložení této výchovné povinnosti reaguje na trestnou činnost páchanou mladistvými pod vlivem omamných a psychotropních látek. Pod pojmem návykové látky je myšlen alkohol, omamné a psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku mladistvého nebo jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. Hlavním cílem této výchovné povinnosti je resocializace a léčba, než trestní postih mladistvého.

¹⁸ Podpůrně lze vyjít z ustanovení § 62 odst. 3 trestního zákoníku – Obecně prospěšné práce

Při uložení této výchovné povinnosti je možná individualizace terapeutického či jiného zacházení, nebo možnost účastnit se kombinovaných programů. Důležitou skutečností při ukládání výchovných opatření je vytvoření správné motivace k léčbě. Obsahovou náplň léčby a způsob omezení mladistvého je třeba vymezit citlivě vzhledem k jeho osobním poměrům a závažnosti jeho onemocnění. Léčba může probíhat ambulantní či ústavní formou. Dobrovolná léčba v rámci výchovné povinnosti bývá úspěšnější než uložená nucená léčba. (13)

Mladistvému je možné uložit jako další výchovnou povinnost podrobit se různě zaměřeným programům. Jedná se svým zaměřením o shodné programy jako při ukládání probačního programu jen s tím rozdílem, že programy v rámci výchovné povinnosti nemusejí být zapsány ve speciálním seznamu probačním programů. Při ukládání této výchovné povinnosti se vyžaduje souhlas mladistvého pouze v rámci přípravného řízení. Je tedy vhodné názor mladistvého zjišťovat a seznámit jej s konkrétním obsahem programu. Cílem je, aby mladistvý pochopil význam ukládaného programu. V případě negativního postoje lze předpokládat, že nebude dosaženo účelu výchovné povinnosti. (13) V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže nejsou stanoveny žádná kritéria pro výběr programu, ale uložené výchovné povinnosti musí být jasně určené, aby byla vykonatelná a kontrolovatelná. (15) Při výběru je nutné přihlídnout ke zdravotnímu stavu mladistvého. (13)

1.4.4 Výchovná omezení

Výchovná omezení jsou jedním z nástrojů dlouhodobého působení na mladistvého. Jejich cílem je usměrňování chování mladistvého v běžném životě a ochrana před škodlivými vlivy. Výchovná omezení mají charakter zákazů určitého konání a jsou tedy zásahem do svobody jednání a rozhodování mladistvých. (13)

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 19 uvádí demonstrativní výčet výchovných omezení. Mladistvému se ukládá omezení, aby

- „navštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí,
- nestýkal se s určitými osobami,
- nezdržoval se na určitém místě,
- nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění,
- neužíval návykové látky,
- neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,
- neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu,
- neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání“.

Jelikož se jedná o výčet demonstrativní, je možné mladistvému uložit i jiné výchovné omezení s přihlédnutím požadavku přiměřenosti a splnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Lze tedy přihlédnout ke konkrétnímu mladistvému a reagovat tak na řešení jeho trestného jednání například v podobě zákazu rušit noční klid nebo zákazu vykonávat jinou činnost, která byla příčinou páčání trestné činnosti. Lze uložit více výchovných omezení vedle sebe, či je kombinovat s jinými výchovnými opatřeními. Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže je stanovena podmínka, že uložené výchovné omezení nesmí narušit přípravu mladistvého na budoucí povolání nebo výkon povolání. Rušit a měnit výchovné omezení může jen ten orgán, který o nich rozhodl. (13)

U výchovných omezení jde o zákaz určitého chování a díky tomu není možné ani účelné zajistit soustavnou kontrolu plnění výchovných omezení. Probační úředník by měl kontrolní činnost vykonávat namátkově a v této souvislosti by měl využívat možnosti dané mu zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a to navštěvovat mladistvého v jeho bydlišti, ve škole či v zaměstnání. (13)

Omezení týkající se zákazu „navštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí a nezdržovat se na určitém místě“ jsou určena k odstranění rizik spojených s pobytem mladistvého na konkrétních místech. Tímto výchovným omezením je možné reagovat na trestnou činnost spojenou s požíváním alkoholických nápojů v restauracích, hraním her na výherních automatech a podobně. Mladistvému tedy lze uložit zákaz vstupu na sportovní akce, návštěv restaurací a nočních klubů. Vyslovené zákazy nesmějí bránit mladistvému v přípravě na jeho budoucí povolání. (13)

V případech, kdy na mladistvého mají nepříznivý vliv určité osoby, je možné uložit výchovné omezení „nestýkat se s určitými osobami“. Cílem tohoto výchovného omezení je přerušit kontakt mladistvého s těmito osobami. Nelze mu zakázat styk se zákonnými zástupci. (13)

S cílem zabránit nebo omezit mladistvému dispozici s předměty užitými při páčání trestné činnosti se mladistvému ukládá výchovné omezení „nepřechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění“. Předmětem může být střelná zbraň, pomůcky určené k vniknutí do objektů, předměty sloužící k chemické výrobě nebo zpracování omamných a psychotropních látek. V rozhodnutí musí být nejméně typově určeno, na jaké předměty se omezení vztahuje. Omezení se nemůže týkat věcí běžné denní potřeby. Toto výchovné omezení je velmi blízké trestnímu opatření propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty¹⁹ a ochrannému opatření zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty²⁰. (13)

Nepříznivý dopad na osobu mladistvého může mít hraní na hracích automatech, sázení či zneužívání návykových látek. Mladistvý závislý na některé z těchto činností ztrácí schopnost dodržovat pravidelný denní režim, nemá dostatek finančních prostředků, dochází k přerušení rodinných vztahů a vztahů s osobami v jeho nejbližším sociálním okolí. Všechny tyto okolnosti mohou být důsledkem páčání trestné činnosti

¹⁹ Dle § 70 trestního zákoníku

²⁰ Dle § 101 trestního zákoníku

a příčinou další recidivy. Výchovné omezení spočívající v zákazu „užívat návykové látky a zákazu neúčastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích“ by mělo být uloženo mladistvému, který s uložení tohoto omezení bude souhlasit, neboť toto omezení bude účinné jen tehdy, pokud mladistvý projeví zájem zdržet se určitého jednání. (13) Návykovými látkami se rozumí alkohol, omamné a psychotropní látky a ostatní látky způsobitelné nepříznivě ovlivnit psychiku mladistvého nebo jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování. (14)

Výchovné omezení „neměnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu a bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání“ má převážně kontrolní funkci. Toto výchovné omezení nemůže bránit mladistvému ve změně bydliště, školy či zaměstnání. Dodržování výchovního omezení umožňuje snadnější průběžné sledování chování mladistvého. (13)

V rozhodnutí ve věci samé není třeba souhlasu mladistvého s uložení výchovního omezení. Výchovné omezení může trvat nejdéle tři roky. V případě podmíněného zastavení trestního stíhání může být uloženo v délce zkušební doby. (15)

1.4.5 Napomenutí s výstrahou

Napomenutí s výstrahou je jednorázový akt, kterým je mladistvému dána důrazná výtka týkající se jeho protiprávního jednání naplňující znaky skutkové podstaty trestného činu. Cílem výtky je změnit chování mladistvého, zejména odradit jej od opakování trestné činnosti. (14)

Napomenutí s výstrahou je mladistvému uděleno v přítomnosti jeho zákonného zástupce. Postih mladistvého, kterému bylo napomenutí uděleno, může být přenecháno jeho zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení. O výsledku postihu musí být informován soud, případně státní zástupce, a poté se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen. (3) Je možné předpokládat, že následný postih ze strany zákonného

zástupce, školy nebo výchovného opatření bude zasahovat do svobody jednání a rozhodování mladistvého. Pokud je přenechán postih škole nebo výchovnému zařízení musí být před vydáním rozhodnutí vyžádáno jejich stanovisko. (14)

Formy postižení mladistvého zákonným zástupcem, školou nebo výchovným zařízením musí být v souladu s jejich oprávněními ve vztahu k mladistvému. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nepožaduje, aby s uloženým postihem byl dán souhlas, ale rozhodující orgán by se měl při vyžadování stanoviska zajímat o možný postih a předpokládané působení postihu na mladistvého. (14)

Výchovné opatření napomenutí s výstrahou lze ukládat společně s ostatními výchovnými opatřeními. Toto výchovné opatření může být uloženo v průběhu přípravného řízení před samotným rozhodnutím či v rozhodnutí ve věci samé. Již ze samotné povahy tohoto výchovného opatření vyplývá, že by mělo být používáno u méně závažných provinění, která veřejnost vnímá jako mladické výstřelky. Uložení výchovného opatření napomenutí s výstrahou by mělo být přiměřené sledovanému účelu²¹, spáchanému provinění a osobním poměrům mladistvého. (14)

Pokud je výchovné opatření ukládáno při rozhodování ve věci samé, není třeba souhlasu mladistvého. V případě, že je napomenutí s výstrahou ukládáno před rozhodnutím o vině, je nutný souhlas mladistvého, neboť je třeba respektovat ústavní princip presumpce nevin²² a mladistvý může svůj souhlas vzít kdykoliv zpět. (14)

Uložené napomenutí s výstrahou již nelze zrušit, neboť k výkonu došlo jeho pronesením, tedy slovním vyjádřením důrazné výtky mladistvému. Může být změněno v případě, že postižení mladistvého bylo svěřeno zákonnému zástupci, škole nebo výchovnému zařízení. Změna spočívá ve změně osoby, která má postižení provést, případně může dojít k upuštění od dodatečného postižení. (14)

²¹ Ustanovení § 9 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

²² Článek 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod

V případě, že mladistvý nebude plnit podmínky stanovené v přenechaném postihu, může to mít trestněprávní význam, jestliže bylo vysloveno napomenutí s výstrahou společně s podmíněným zastavením trestního stíhání. Napomenutí s výstrahou lze vyslovit, aniž by byla vyslovena vina mladistvého. V ustanovení § 20 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je upravena fikce zahlazení odsouzení. Účinky fikce nastávají právní moci rozhodnutí, kterým bylo vysloveno napomenutí s výstrahou. Nastane-li fikce zahlazení, nemá napomenutí s výstrahou další účinky proti mladistvému a není jeho užití uvedeno ani v rejstříku trestů. Zahlazené odsouzení nezakládá recidivu. (14)

1.5 Zahraniční právní úprava ve vztahu k mladistvým pachatelům

V této kapitole bych se chtěla krátce zmínit o zahraniční právní úpravě týkající se trestního řízení ve věcech mladistvých pachatelů. Konkrétně v Rakousku a Polsku.

V Rakousku byl přijat samostatný zákon upravující problematiku mládeže v roce 1928. Do roku 1988 bylo provedeno několik změn této právní úpravy. Dne 20. 10. 1988 byl přijat do současné doby platný „zákon o soudnictví nad trestními věcmi mládeže“²³. V zákoně je kladen velký důraz na využívání odklonů v rámci řízení. Podle rakouského zákona lze v rámci alternativního řešení trestní věci využít institutu upuštění od stíhání a odstoupení od stíhání státním zástupcem za splnění určitých podmínek daných zákonem. Je možné také upustit od trestního stíhání za předpokladu, že to umožňuje trestní řád, a pokud nedošlo k usmrcení osoby či alternativní opatření se nejeví jako preventivně nezbytné. Řešení trestní věci mladistvého v rámci odklonu je možné využít jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem. Odklony nelze ukládat vedle sebe, musí být využita pouze jedna forma odklonu. (5)

V Polsku je trestání mladistvých upraveno „zákonem o postupu ve věcech mladistvých“²⁴ z roku 1982. V roce 2000 byl zaveden pojem mediace. Při ukládání trestů mladistvým pachatelům se vychází z trestního zákona. Polská právní úprava vymezuje následky termínem prostředky, které rozděluje na výchovné, léčebné a nápravné. Jejich cílem je výchovné působení, nikoliv represe. Mladistvému jsou ukládány prostředky, které sledují pedagogický efekt. Výchovnými prostředky jsou udělení napomenutí, příkázání určitého jednání, ustanovení dozoru nad mladistvým, povinnost navštěvovat kurátorské středisko a jiné. Ve věcech mládeže rozhodují rodinné soudy. Soud může také uložit určité povinnosti rodičům mladistvého. (20)

²³ Bundesgesetz über die Rechtspflege bei Jugendstrafsachen, zkráceně - BGBl 1988/599 od 1.1.1989

²⁴ Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich – ve sbírce Dz. U. 1982 Nr. 35 poz. 228

2 Cíl práce a hypotézy

Dne 1. 1. 2004 nastala účinnost nového zákona, který upravuje postupy v trestním řízení proti mladistvým. Jde o zákon číslo 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. V tomto zákoně je upraveno i trestání mladistvých, kdy jedním z opatření, které je možné mladistvému pachateli uložit, je opatření výchovné. Výchovná opatření patří k nejmírnějšímu trestání mladistvého pachatele. Cílem těchto opatření je působit na mladistvého a usměrnit jeho další způsob života, a tím podporovat a zajišťovat jeho výchovu, jak je uvedeno v ustanovení § 15 tohoto zákona.

Cílem mé práce je zmapovat v rámci okresu Český Krumlov:

- 1) v jaké míře jednotlivé instituce, zejména Probační a mediační služba a Orgán sociálně-právní ochrany dětí, působí na mladistvého pachatele v rámci trestního řízení
- 2) jaká je jejich spolupráce s orgánem činným v trestním řízení obzvláště při rozhodování o uložení výchovného opatření u mladistvého pachatele
- 3) jakým způsobem jsou jednotlivými institucemi vytvářeny podmínky pro uložení výchovného opatření mladistvému pachateli

Z těchto cílů je možno stanovit hypotézy:

H1:

v okrese Český Krumlov působí nejvíce na mladistvého pachatele v rámci ukládání výchovného opatření v průběhu přípravného trestního řízení Probační a mediační služba - středisko Český Krumlov.

H2:

v okrese Český Krumlov neexistuje spolupráce institucí při ukládání výchovných opatření mladistvému pachateli v rámci přípravného trestního řízení.

3 Metodika

Jako metodu ke zkoumání jsem si zvolila obsahovou analýzu, techniku rozboru dokumentace (sekundární analýza dat) u mladistvých pachatelů, kterým bylo uloženo výchovné opatření. Informace jsem získala ze spisů vedených u Policie ČR, Územního odboru Český Krumlov, oddělení obecné kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování, u Probační a mediační služby ČR - středisko Český Krumlov, u Městského úřadu Český Krumlov a Městského úřadu Kaplice.

Další metodou využitou ke zkoumání byl polostandardizovaný rozhovor, který byl prováděn s pracovníky jednotlivých institucí.

Prostřednictvím těchto metod se pokusím nalézt odpovědi na stanovené výzkumné cíle a stanovit, zda byly cíle splněny.

3.1 Rozhovor

V rámci rozhovoru s pracovníky jednotlivých institucí bylo zjišťováno

- 1) jakým způsobem jsou mladiství pachatelé informováni o možnosti uložení výchovného opatření
- 2) v případě, že vysloví souhlas s uložením výchovného opatření, jakým způsobem se s nimi v instituci dále pracuje
- 3) s jakými institucemi je spolupracováno a jakým způsobem, aby bylo možné pachateli uložit výchovná opatření

3.2 Analýza spisové dokumentace

Pro analýzu spisové dokumentace jsem využila spisové materiály vedené u Policie ČR, Územního odboru Český Krumlov, oddělení obecné kriminality Služby

kriminální policie a vyšetřování, u Probační a mediační služby ČR - středisko Český Krumlov, u Městského úřadu Český Krumlov a Městského úřadu Kaplice. Při zpracování analýzy jsem respektovala zákon č. 101/2008 Sb., o ochraně osobních údajů. Z provedené analýzy spisové dokumentace jsem vypracovala pět případových studií.

4 Výsledky

Na Policii ČR, Územním odboru Český Krumlov, oddělení obecné kriminality Služby kriminální policie a vyšetřování (dále jen „SKPV Český Krumlov“), jsem hovořila s šesti komisaři, kteří zpracovávají problematiku mladistvých pachatelů. Na Městském úřadě v Českém Krumlově, oddělení péče o děti jsem hovořila se dvěma pracovnicemi – kurátorkami, a na Městském úřadě v Kaplici s kurátorem (dále jen „OSPOD“). Dále jsem prováděla rozhovor s pracovnící Probační a mediační služby ČR - střediska Český Krumlov (dále jen „PMS Český Krumlov“), která má na starost problematiku mladistvých pachatelů a s okresní státní zástupkyní Okresního státního zastupitelství v Českém Krumlově (dále jen „OSZ Český Krumlov“) specializovanou na problematiku mladistvých. Z jednotlivých rozhovorů a z provedené analýzy dat vyplynuly následující skutečnosti.

Výchovná opatření jsou mladistvému ukládána až poté, co je trestní věc státním zástupcem podmíněně zastavena dle ustanovení § 307 trestního řádu.

Policejní orgán mladistvého pachatele při výslechu obviněného poučí o jeho právech a povinnostech. Dále se jej dotazuje, zda souhlasí s uložením výchovných opatření v případě, že tento postup bude přicházet do úvahy. Z provedených rozhovorů vyplynulo, že mladistvému je pouze sděleno, že existuje možnost v rámci probíhajícího trestního řízení uložit mu výchovné opatření, a to státním zástupcem v přípravném řízení, případně soudcem okresního soudu v řízení před soudem. Tři policisté sdělí obviněnému, jaká výchovná opatření mu mohou být uložena. Dva policisté se v rámci výslechu dotazují pouze na souhlas s uložením výchovných opatření bez dalšího vysvětlování. Jeden policista s mladistvým pachatelem o výchovných opatřeních vůbec nehovoří. Každý z policistů splní pouze povinnost zaslat usnesení o zahájení trestního stíhání na PMS Český Krumlov a OSPOD. Policejní orgán se na možnosti uložit mladistvému výchovného opatření již více nepodílí.

Z šetření prováděného na dvou Městských úřadech v okrese Český Krumlov vyplynulo, že s mladistvým pachatelem je prováděn výchovný pohovor na základě zaslané žádosti o podání zprávy k osobě mladistvého pro potřeby trestního řízení. V rámci prováděného výchovného pohovoru je mladistvý dotazován na spáchaný skutek za účelem zjištění jeho postoje k věci. OSPOD vyhotoví zprávu o poměrech mladistvého, kterou zasílá policejnímu orgánu, a v případě vyžádání i PMS Český Krumlov. S mladistvým nejsou řešeny možnosti ukončení trestní věci „odklony“²⁵ či možnosti uložit výchovné opatření.

OSZ Český Krumlov ukládá výchovná opatření, ale vždy na podnět PMS Český Krumlov. V případě, že mu je doručen podnět k uložení výchovného opatření, touto možností se zabývá. Z vlastní iniciativy nekontaktuje PMS Český Krumlov ohledně konkrétní osoby mladistvého pachatele z důvodu možného uložení výchovného opatření.

PMS Český Krumlov po obdržení usnesení o zahájení trestního stíhání proti mladistvému pachateli vyhodnotí, zda přichází v úvahu uložení výchovného opatření. V kladném případě kontaktuje mladistvého pachatele, se kterým možnost uložení výchovného opatření prodiskutuje. V případě, že mladistvý souhlasí, podepisuje souhlas s uložením výchovných opatření. Probační úředník sepíše zprávu o průběhu probační činnosti a zasílá na OSZ Český Krumlov nebo na okresní soud návrh na možné řešení trestní věci s uvedením, že mladistvý souhlasí s uložením výchovného opatření.

Z prostudovaných spisů vyplývá, že policejní orgán vždy, když se jedná o osobu mladistvého pachatele, vyžaduje od příslušného orgánu OSPOD zprávu o zjištění poměrů k osobě mladistvého. Po shrnutí obsahu zpráv lze učinit závěr, že ve zprávách je uvedeno rodinné zázemí mladistvého, hodnocení jeho školního prospěchu, sdělení, zda již byl městským úřadem nebo policií řešen pro protiprávní jednání. V závěru zprávy je uvedeno, že s mladistvým bylo hovořeno o projednávané trestné činnosti

²⁵ Odklony - Podmíněné zastavení trestního stíhání podle § 307 a § 308 trestního řádu a Narovnání podle § 309 trestního řádu

se stručným sdělením jeho postoje k věci a závěrem, že svého jednání lituje. V rámci výchovného pohovoru, který předchází sepsání této zprávy, pracovnice OSPOD neřeší s mladistvým pachatelem způsob náhrady škody či způsob vyřešení věci odklonem v rámci přípravného řízení.

Policejní orgán při skončení vyšetřování zasílá okresnímu státnímu zástupci spisový materiál s návrhem na ukončení věci, většinou s návrhem na podání obžaloby. V žádném spisovém materiálu jsem nenašla závěrečnou zprávu, v rámci které by policejní orgán navrhoval státnímu zástupci uložení výchovného opatření. Nebyl zaslán ani podnět PMS Český Krumlov s upozorněním na možnost spolupráce s klientem k uložení výchovných opatření.

Případová studie č. 1

Mladistvý Martin žije společně s matkou, jejím manželem a dvěma sourozenci. Matka pracuje pouze brigádně. Začátkem roku 2010 přerušil studium na střední škole a je evidován na úřadu práce. Mladistvý je stíhán pro provinění „ohrožení pod vlivem návykové látky“ a pro provinění „neoprávněné užívání cizí věci“. Mladistvý se v rámci přípravného řízení doznal ke spáchání shora uvedených provinění. Při výslechu obviněného byl poučen o možnosti uložení výchovných opatření a vyslovil souhlas. V průběhu přípravného řízení již spolupracoval s PMS Český Krumlov. Svého jednání litoval a písemně vyslovil svůj souhlas s uložením výchovné povinnosti.

Policejní orgán odeslal usnesení o zahájení trestního stíhání na PMS Český Krumlov a na OSPOD Český Krumlov. Provedl výslech obviněného mladistvého, kde jej poučil o výchovných opatřeních.

OSPOD Český Krumlov provedl po obdržení informace, že je vedeno trestní řízení s mladistvým pachatelem, pohovor, ve kterém zjišťoval jeho postoj k projednávané věci, a na žádost policejního orgánu vypracoval komplexní zprávu o poměrech mladistvého. Do zprávy uvedl i jeho názor k projednávané trestní věci.

PMS Český Krumlov kontaktovala mladistvého a vyzvala jej ke spolupráci. S mladistvým proběhly dva pohovory, kterých se zúčastnila i matka mladistvého.

V rámci těchto pohovorů byl mladistvému vysvětlen smysl výchovného opatření, byl podepsán souhlas s uložením výchovného opatření a projednán podrobně konkrétní probační program. Společně s mladistvým byla vypracována zpráva o spolupráci s klientem, kterou podepsal. PMS Český Krumlov poté zaslala na OSZ Český Krumlov vypracovanou zprávu společně se souhlasem mladistvého s účastí v probačním programu a návrh probačního úředníka k uložení výchovného opatření.

Po obdržení spisového materiálu od policejního orgánu a návrhu PMS Český Krumlov okresní státní zástupce trestní věc mladistvého ve smyslu ustanovení § 307 trestního řádu podmíněně zastavil. Mladistvému současně stanovil zkušební dobu dva roky a uložil mladistvému výchovné opatření probační program uvedený v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti „Právo pro každý den“ a to na dobu tří měsíců. Dále mu uložil jako výchovné opatření – dohled probačního úředníka, a to po celou zkušební dobu dvou let.

Případová studie č. 2

Mladistvý Jiří žije společně s rodiči a dvěma sourozenci. Matka pracuje jako osobní asistentka a otec jako dělník. Studuje střední odborné učiliště s průměrným prospěchem. Mladistvý je stíhán pro provinění „krádež“ a provinění „porušování domovní svobody“ ve formě spolupachatelství. V průběhu vyšetřování se obviněný k jednání doznal v plném rozsahu. Omluvil se poškozenému. Při výslechu obviněného byl poučen o možnosti uložení výchovných opatření a vyslovil souhlas. V průběhu přípravného řízení spolupracoval s PMS Český Krumlov.

Policejní orgán odeslal usnesení o zahájení trestního stíhání na PSM Český Krumlov a OSPOD Kaplice Provedl výslech obviněného mladistvého a poučil jej o výchovných opatřeních.

PMS Český Krumlov kontaktovala mladistvého a vyzvala jej ke spolupráci. S mladistvým a jeho rodiči proběhly dvě konzultace. V rámci těchto pohovorů s ním bylo jednáno o možnosti uložení výchovného opatření „společensky prospěšná činnost“, kdy mladistvý a otec s uložením souhlasili. PMS Český Krumlov hodnotila spolupráci pozitivně. Společně s mladistvým byla vypracována zpráva o spolupráci s klientem,

kteřou podepsal. PMS Český Krumlov poté zaslala na OSZ Český Krumlov vypracovanou zprávu společně se souhlasem mladistvého s účastí v probačním programu a návrh probačního úředníka k uložení výchovného opatření.

OSPOD Kaplice provedl po obdržení informace, že je vedeno trestní řízení s mladistvým pachatelem, pohovor, ve kterém zjišťoval jeho postoj k projednávané věci a na žádost policejního orgánu vypracoval komplexní zprávu o poměrech mladistvého. Do zprávy uvedl i jeho názor k projednávané trestní věci.

Okresní státní zástupce trestní věc mladistvého ve smyslu ustanovení § 307 trestního řádu podmíněně zastavil a uložil zkušební dobu jeden rok. Následně uložil mladistvému jako výchovné opatření „výchovnou povinnost“ vykonat bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost spočívající v pomocných a úklidových pracích v trvání 20 hodin ve prospěch konkrétní obce.

Případová studie č. 3

Mladistvý Roman žije společně s rodiči a třemi sourozenci. Rodiče jsou nezaměstnaní a evidováni na úřadu práce. Má základní vzdělání, střední odborné učiliště nedokončil, je veden na úřadu práce. Byl již jednou trestně stíhán. Mladistvý je stíhán pro provinění „krádež“. Při výslechu obviněného byl poučen o možnosti uložení výchovných opatření, se kterými souhlasil. K trestné činnosti se doznal. V průběhu přípravného řízení spolupracoval s PMS Český Krumlov.

Policejní orgán odeslal usnesení o zahájení trestního stíhání na PMS Český Krumlov a na OSPOD Český Krumlov. Provedl výslech obviněného mladistvého, v rámci kterého jej poučil o možnosti uložení výchovných opatření.

OSPOD Český Krumlov provedl po obdržení informace, že je vedeno trestní řízení s mladistvým pachatelem, pohovor, ve kterém zjišťoval jeho postoj k projednávané věci a na žádost policejního orgánu vypracoval komplexní zprávu o poměrech mladistvého. Do zprávy uvedl i jeho názor k projednávané trestní věci.

PMS Český Krumlov kontaktovala mladistvého a vyzvala jej ke spolupráci. S mladistvým a jeho otcem proběhly dvě konzultace. Bylo s ním jednáno o možnosti uložení probačního programu „Právo pro každý den“, byl mu vysvětlen smysl a pravidla

programu. S účastí souhlasil. PMS Český Krumlov hodnotila spolupráci pozitivně. Rodinu navštívila také romská mentorka, která doporučila uložení probačního programu. Společně s mladistvým byla vypracována zpráva o spolupráci s klientem, kterou podepsal. PMS Český Krumlov poté zaslala na OSZ Český Krumlov vypracovanou zprávu společně se souhlasem mladistvého s účastí v probačním programu a návrh probačního úředníka k uložení výchovného opatření.

Po obdržení spisového materiálu od policejního orgánu a návrhu PMS Český Krumlov okresní státní zástupce trestní věc mladistvého ve smyslu ustanovení § 307 trestního řádu podmíněně zastavil a uložil zkušební dobu 14 měsíců. Následně uložil mladistvému výchovné opatření probační program uvedený v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti – „Právo pro každý den“ a to na dobu tří měsíců.

Případová studie č. 4

Mladistvý Radek žije společně s rodiči a dvěma sourozenci. Matka pracuje jako dělnice a otec je nezaměstnaný. Navštěvuje střední odborné učiliště. Přes týden je na internátě, domů jezdí na víkendy. Radek je dosud netrestaný. Mladistvý je stíhán pro provinění „krádež“ a pro provinění „porušování domovní svobody“. Při výslechu obviněného byl poučen o možnosti uložení výchovných opatření. K trestné činnosti se doznal. V průběhu přípravného řízení spolupracoval s PMS Český Krumlov. Na první schůzku se ale nedostavil, ale později již aktivně spolupracoval.

Policejní orgán odeslal usnesení o zahájení trestního stíhání PMS Český Krumlov a OSPOD Kaplice. Provedl výslech obviněného mladistvého, v rámci kterého jej poučil o možnosti uložení výchovných opatření a mladistvý souhlasil.

OSPOD Kaplice provedl po obdržení informace, že je vedeno trestní řízení s mladistvým pachatelem, pohovor, ve kterém zjišťoval jeho postoj k projednávané věci a na žádost policejního orgánu vypracoval komplexní zprávu o poměrech mladistvého. Do zprávy uvedl i jeho názor k projednávané trestní věci.

PMS Český Krumlov kontaktovala mladistvého a vyzvala jej ke spolupráci. S mladistvým proběhly dvě konzultace. Bylo s ním jednáno o možnosti uložení

výchovného opatření „společensky prospěšná činnost“. Mladistvý souhlasil s uložením tohoto výchovného opatření. PMS Český Krumlov hodnotila spolupráci pozitivně. Společně s mladistvým byla vypracována zpráva o spolupráci s klientem, kterou podepsal. PMS Český Krumlov poté zaslala na OSZ Český Krumlov vypracovanou zprávu společně se souhlasem mladistvého s účastí v probačním programu a návrh probačního úředníka k uložení výchovného opatření.

Po obdržení spisového materiálu od policejního orgánu a návrhu PMS Český Krumlov okresní státní zástupce trestní věc mladistvého ve smyslu ustanovení § 307 trestního řádu podmíněně zastavil a uložil zkušební dobu jeden rok. Následně uložil mladistvému jako výchovné opatření „výchovnou povinnost“ vykonat bezplatně ve svém volném čase společensky prospěšnou činnost spočívající v pomocných a úklidových pracích v trvání 20 hodin ve prospěch konkrétní obce.

Případová studie č. 5

Mladistvý David žije společně s matkou a dvěma sestrami. Matka je vdova, pracuje brigádně a stará se o postiženou dceru. Mladistvý navštěvuje střední odborné učiliště. Je stíhán pro provinění „krádež“ a pro provinění „porušování domovní svobody“. Při výslechu obviněného byl poučen o možnosti uložení výchovných opatření. K trestné činnosti se doznal. V průběhu přípravného řízení spolupracoval s PMS Český Krumlov.

Policejní orgán odeslal usnesení o zahájení trestního stíhání na PMS Český Krumlov a na OSPOD Kaplice. Provedl výslech obviněného mladistvého, v rámci kterého jej poučil o možnosti uložení výchovných opatření. Mladistvý s možností uložit mu výchovné opatření souhlasil.

OSPOD Kaplice provedl po obdržení informace, že je vedeno trestní řízení s mladistvým pachatelem, pohovor, ve kterém zjišťoval jeho postoj k projednávané věci a na žádost policejního orgánu vypracoval komplexní zprávu o poměrech mladistvého. Do zprávy uvedl i jeho názor k projednávané trestní věci.

PMS Český Krumlov kontaktovala mladistvého a vyzvala jej ke spolupráci. V rámci spolupráce proběhly s mladistvým a jeho matkou dvě konzultace. Bylo s ním

jednáno o možnosti uložení probačního programu „Právo pro každý den“, byl mu vysvětlen smysl a pravidla programu. S účastí souhlasil, souhlas dala i jeho matka. PMS Český Krumlov hodnotila spolupráci pozitivně. Společně s mladistvým byla vypracována zpráva o spolupráci s klientem, kterou podepsal. PMS Český Krumlov poté zaslala na OSZ Český Krumlov vypracovanou zprávu společně se souhlasem mladistvého s účastí v probačním programu a návrh probačního úředníka k uložení výchovného opatření.

Po obdržení spisového materiálu od policejního orgánu a návrhu PMS Český Krumlov okresní státní zástupce trestní věc mladistvého ve smyslu ustanovení § 307 trestního řádu podmíněně zastavil a uložil mladistvému zkušební dobu šest měsíců. Následně uložil mladistvému jako výchovné opatření probační program uvedený v seznamu probačních programů vedeném Ministerstvem spravedlnosti ČR „Právo pro každý den“, kdy dohled na výkon probačního programu bude vykonávat PMS Český Krumlov.

5 Diskuze

V rámci své bakalářské práce s názvem „Mladistvý pachatel a výchovná opatření“, jsem si stanovila za cíl zmapovat v rámci okresu Český Krumlov, v jaké míře jednotlivé instituce činné v rámci přípravného trestního řízení ve věcech mladistvých pachatelů působí na mladistvého pachatele v průběhu řízení. Druhým cílem bylo zjistit, jaká je jejich spolupráce obzvláště při rozhodování o uložení výchovného opatření u mladistvého pachatele. Jako třetí cíl jsem si stanovila zjistit, jakým způsobem jsou jednotlivými institucemi vytvářeny podmínky pro uložení výchovného opatření mladistvému pachateli. Po stanovení těchto cílů jsem stanovila také hypotézy.

H1:

v okrese Český Krumlov působí nejvíce na mladistvého pachatele v rámci ukládání výchovného opatření v průběhu přípravného trestního řízení PMS Český Krumlov

Provedeným výzkumem byla tato hypotéza potvrzena. Zjistila jsem, že v současné době je PMS Český Krumlov jedinou institucí, která mladistvému pachateli nabídne a zejména objasní možnost uložení výchovných opatření. Jak jsem již výše uvedla, v současné době začala i kurátorka OSPOD vysvětlovat mladistvých možnost uložení výchovného opatření, což může mít jistě pozitivní vliv jak na mladistvého pachatele, tak i na postup jednotlivých institucí při ukládání výchovného opatření.

H2:

v okrese Český Krumlov neexistuje spolupráce institucí při ukládání výchovných opatření mladistvému pachateli v rámci přípravného trestního řízení.

Bohužel i tato hypotéza se provedeným výzkumem potvrdila. V současné době neexistuje v rámci působení na mladistvého pachatele při ukládání výchovného opatření spolupráce jednotlivých institucí. V praxi se ale již začíná objevovat iniciativa ze strany

kurátora, který již s mladistvým možnost uložení výchovného opatření řešil. Bylo by dobré, kdyby tento trend pokračoval.

V rámci výzkumu byla využita metoda rozhovoru a metoda sekundární a obsahové analýzy dat. Zdrojová data byla získána od jednotlivých institucí, které se účastní řízení týkající se osoby mladistvého pachatele. Z provedeného výzkumu jsem si vybrala pět konkrétních mladistvých pachatelů a zpracovala jsem jejich kazuistiku. Způsob, jakým postupují jednotlivé instituce při řešení trestních věcí mladistvých s cílem ukončit věc uložением výchovného opatření, jsem zjišťovala metodou rozhovoru. Rozhovor byl prováděn s odborníky na danou problematiku působících v konkrétní instituci. Z provedených rozhovorů a analýzy dat jsem v kapitole „Výsledky“ shrnula postup práce s mladistvým pachatelem při ukládání výchovných opatření v jednotlivých institucích. V této kapitole se zabývám možným postupem, který je při řešení trestné činnosti mladistvých dle mého názoru vhodnější.

Z praxe vyplývá, že výchovná opatření jsou mladistvému ukládána až poté, co je trestní věc státním zástupcem odložena dle ustanovení § 307 trestního řádu.

Policejní orgán s mladistvým pachatelem možnost uložení výchovných opatření v rámci trestního řízení neřeší. Na možnosti uložit mladistvému výchovné opatření se nepodílí a nezohledňuje možnost uložení výchovných opatření. Policejní orgán je první z institucí, která přijde do styku s mladistvým pachatelem. Jak od mladistvého pachatele, tak i z jiných dostupných zdrojů získává informace o jeho osobním a rodinném životě. Dle mého názoru je policejní orgán, komisař Služby kriminální policie a vyšetřování v Českém Krumlově, zabývající se problematikou mladistvých, už na počátku trestního přípravného řízení schopen z těchto zjištěných informací odvodit, zda u mladistvého pachatele existuje reálná šance na vyřešení trestní věci odklonem, případně uložением výchovných opatření. Již na počátku trestního řízení by měl být mladistvý policejním orgánem poučen o možnostech vyřešení trestní věci některou z forem odklonu, popřípadě možností uložení výchovného opatření.

Po poučení mladistvého o těchto možnostech a po zjištění jeho postoje k dané věci, by v případě vyslovení souhlasu s uložením výchovného opatření mohl policejní orgán informovat pracovníka PMS Český Krumlov již o konkrétním mladistvém pachateli a sdělit mu svůj názor k osobě mladistvého s tím, že uložení výchovného opatření je vhodným postupem u tohoto konkrétního mladistvého pachatele.

Je pravdou, že policejní složka je převážně institucí represivní, ale v duchu hlavní myšlenky zákona o soudnictví ve věcech mládeže by mohla působit na mladistvého pachatele tak, aby napravil způsobenou škodu, a dále vedl řádný život. Zájmem policejního orgánu by mělo být ukončit trestní věc odklonem s uložením výchovných opatření. V případě uložení výchovných opatření musí mladistvý pachatel vykonávat určitou činnost a je tedy větší pravděpodobnost, že si mladistvý pachatel uvědomí nesprávnost svého jednání a příště se trestnému chování vyvaruje. Pokud by byla trestní věc v rámci přípravného trestního řízení pouze podmíněně zastavena, mladistvému pachateli nebude uložena žádná povinnost vykonat určitou činnost a lze tedy předpokládat, že si mladistvý pachatel neuvědomí závažnost svého chování a vzniká riziko recidivy trestné činnosti.

Myslím si, že i kurátoři OSPOD by mohli v rámci prováděného výchovného pohovoru klást větší důraz na vysvětlení možného řešení trestní věci mladistvému pachateli. Opětovně ho poučit o formách odklonů, popřípadě o možnosti uložení výchovného opatření. Výchovně působit tak, aby mladistvý pachatel sám došel k závěru, že projevená lítost, náhrada škody a uložení výchovného opatření je dobrou cestou k vyřešení trestní věci bez soudního projednání.

Na ukládání výchovných opatření se podílí jen PMS Český Krumlov, která má samozřejmě toto v náplni své činnosti. V současné době je jedinou institucí, která mladistvému pachateli nabídne a objasní možnost uložení výchovných opatření. V případě, že by mladistvý pachatel při styku s touto institucí již měl povědomí o této možnosti, lze se domnívat, že by měl čas před pohovorem u probačního úředníka o této

možnosti přemýšlet, a tudíž by mohla existovat větší pravděpodobnost tento institut využívat v rámci přípravného trestního řízení, a došlo by tak k urychlení řešení trestní věci.

Z výzkumu vyplynulo, že OSZ Český Krumlov z vlastní iniciativy nepodniká kroky směřující k uložení výchovného opatření bez patřičného podnětu. Podnětem k tomuto postupu je návrh probačního úředníka. Podle mého názoru, by mohl okresní státní zástupce po prostudování obdrženého spisového materiálu od policejního orgánu sám kontaktovat probačního úředníka za účelem navrhnout uložení výchovného opatření.

Z provedeného výzkumu jsem zjistila, že v některých případech před odesláním návrhu na uložení výchovného opatření na OSZ Český Krumlov probační úředník kontaktoval kurátorku OSPOD v Českém Krumlově, aby zjistil objektivní informace o mladistvém pachateli, a o tom, zda je reálné uložení a hlavně vykonání výchovného opatření. Vlivem těchto dotazů na kurátorku OSPOD v Českém Krumlově již došlo k tomu, že vysvětlila dvěma mladistvým pachatelům možnost uložení výchovného opatření a zjišťovala jejich názor na jejich uložení. Toto zaznamenala do zprávy o zjištěných poměrech, která byla zaslána k rukám policejního orgánu a zároveň na PMS Český Krumlov.

Mladistvý pachatel by měl dle mého názoru být poučován o možnosti uložení výchovných opatření od počátku trestního řízení všemi institucemi, se kterými přijde v rámci přípravného řízení do styku. Konkrétním příkladem by mohlo být OSPOD Český Krumlov, kde již kurátorka možnost uložení výchovného opatření s mladistvým delikventem řešila a to na základě několika předchozích dotazů probačního úředníka o možnostech některých mladistvých pachatelů vykonat výchovné opatření. Je v zájmu celého systému, aby si mladistvý pachatel uvědomil nesprávnost svého jednání a byla mu nabídnuta možnost nápravy bez negativního dopadu na jeho osobní život.

V roce 2009 byla prováděna institutem pro kriminologii a sociální prevenci studie s názvem „Mládež v kriminologické perspektivě“. Ve studii je uvedeno, že pracovník OSPOD se zaměřuje na „osobní anamnézu mladistvého – věk, stupeň jeho zralosti; na rodinné poměry mladistvého včetně jeho vztahu k rodičům, stupeň vlivu rodičů na něho a vztah mezi mladistvým a jeho širší rodinou a blízkým sociálním okolím, na záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole a je-li zaměstnán i na skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání“.

Oproti tomu probační úředník provádí „analýzu příčin provinění a potřeb mladistvého včetně zhodnocení možnosti pozitivních změn chování mladistvého a rizik sociálního selhání za účelem navržení nejvhodnějších opatření, na postoj k provinění a ochotu mladistvého zajistit nápravu způsobených škod nebo odčinění dalších následků včetně jeho motivace a reálných možností odstranění následků provinění, jakož i zájmu o zprostředkování mediace“. Dále studie zjišťuje postoj a motivaci mladistvého podrobit se výchovnému opatření už v průběhu trestního řízení.

Jak jsem již uvedla, na mladistvého pachatele by mělo být působeno od počátku trestního řízení všemi zúčastněnými institucemi. Můj názor z části koresponduje s tím, co je uvedeno ve studii institutu pro kriminologii a sociální prevenci, že cílem úzké součinnosti kurátorů pro mládež a probačních úředníků je zesílení výchovného působení. Domnívám se však, že do součinnosti v rámci výchovného působení na mladistvého by se měla zapojit i složka policie.

Dále je ve studii uvedeno, že sociální pracovníci velmi málo využívají možnosti vyjádřit se k prostředkům, které by mohly vést k možnostem uložit výchovné opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Pouze v polovině zkoumaných zpráv byly uvedeny informace týkající se opatření vhodných pro nápravu mladistvého. Toto plně koresponduje se zjištěnými závěry z provedeného výzkumu v rámci této bakalářské práce.

V rámci diskuze bych také chtěla zmínit závěr kriminologického výzkumu, který byl proveden v průběhu roku 2010 Masarykovou univerzitou v Brně a zveřejněn v odborném právnickém časopisu Státní zastupitelství č. 1-2/2011. Cílem výzkumu bylo zjistit názor odborné veřejnosti (soudů a státních zástupců) na otázky věkové hranice trestní odpovědnosti a další aspekty související s kriminalitou mládeže. V rámci výzkumu byl zjišťován názor odborné veřejnosti na zákon o soudnictví ve věcech mládeže z pohledu legislativní úpravy a z pohledu praxe, a dále názor na spolupráci s probační a mediační službou. Názory na legislativní kvalitu zákona o soudnictví ve věcech mládeže se různily. Většina dotazovaných se shodla v tom, že praktické uplatňování zákona o soudnictví ve věcech mládeže lze hodnotit pozitivně. (6)

Z vyhodnocení výzkumu vyplývá, že státní zástupci hodnotí spolupráci s probační a mediační službou pozitivně (63,9% dotázaných). Negativně spolupráce hodnocena nebyla. Jako pozitivum bylo také uvedeno v případě mladistvých pachatelů předjednání ukládání výchovných opatření a snaha o nápravu mladistvého delikventa a prezentace nabídek probačních programů. (6) Z výsledků provedeného výzkumu v této bakalářské práci lze učinit závěr, že probační a mediační služba spolupracuje s okresním státním zastupitelstvím a jejím velkým zájmem je vyřešení trestních věcí mladistvých pachatelů alternativní cestou s využíváním výchovných opatření. Při své činnosti s mladistvým pachatelem se na něj snaží působit tak, aby si uvědomil nesprávnost svého jednání a snažil se vše urovnat.

6 Závěr

Ve své bakalářské práci nazvané „Mladistvý pachatel a výchovná opatření“, se zabývám spoluprací institucí vstupujících do přípravného trestního řízení ve věci mladistvého pachatele v okrese Český Krumlov.

Práce je rozdělena na dvě části. V první části „Současný stav“ se věnuji teoretickým poznatkům. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů významně upravil právní úpravu mladistvých pachatelů a došlo ke změně přístupu k mladistvému pachateli. Tento zákon vymezil mnoho nových pojmů, mimo jiné pojem opatření výchovná, ochranná a trestní. Stanovil tedy nové formy ukládaných opatření mladistvému pachateli. Cílem tohoto nového zákona je zamezit trestné činnosti mládeže výchovným působením, zejména správným působením a usměrňováním jeho dalšího způsobu života a tím podporovat a zajišťovat jeho řádnou výchovu.

V první části své práce popisují jednotlivé instituce a jejich úkoly v rámci přípravného řízení týkající se mladistvého pachatele a jednotlivá výchovná opatření, která lze mladistvému pachateli v průběhu přípravného trestního řízení uložit.

Ve druhé části práce zpracovávám výsledky prováděného výzkumu. Cílem mé práce bylo zmapovat spolupráci jednotlivých institucí působících v rámci přípravného trestního řízení při rozhodování o uložení výchovného opatření, a zjistit, jakým způsobem působí na mladistvého pachatele. Z těchto cílů jsem stanovila dvě hypotézy. V rámci výzkumu byla využita metoda rozhovoru a metoda sekundární a obsahové analýzy dat. Z provedených rozhovorů a analýzy dat jsem v kapitole „Výsledky“ shrnula postup práce s mladistvým pachatelem při ukládání výchovných opatření v jednotlivých institucích. V kapitole „Diskuze“ se zabývám možným postupem jednotlivých institucí, který je při řešení trestné činnosti mladistvých dle mého názoru vhodnější.

Provedeným výzkumem byla první hypotéza, že v okrese Český Krumlov působí nejvíce na mladistvého pachatele v rámci ukládání výchovného opatření v průběhu přípravného trestního řízení PMS Český Krumlov, potvrzena.

Jako druhá byla stanovena hypotéza, že v okrese Český Krumlov neexistuje spolupráce institucí při ukládání výchovných opatření mladistvému pachateli v rámci přípravného trestního řízení. I v tomto případě, došlo k potvrzení hypotézy.

V průběhu výzkumu se objevila zajímavá skutečnost. Kurátorka pro mládež již s mladistvými pachateli možnost uložit výchovné opatření řešila. Důvodem této iniciativy byly předchozí dotazy probačního úředníka týkající se zjištění, zda konkrétní mladiství pachatelé jsou schopni vykonat případně uložené výchovné opatření.

Bylo by dobré, kdyby se začala rozvíjet spolupráce a působení jednotlivých institucí na mladistvého pachatele. Do spolupráce by se měly zapojit všechny instituce, které s mladistvým v rámci přípravného řízení přijdou do styku. Tyto instituce by jej pozitivně ovlivňovaly a působily na něj. Tím by jistě došlo k naplnění smyslu zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Tato práce může sloužit jak jednotlivým institucím působícím v rámci trestního řízení mladistvého pachatele, tak i laické veřejnosti. Předmětem dalšího zkoumání by mohlo být rozšíření této práce o pohled mladistvého, kterému bylo či nebylo uloženo výchovné opatření, na pomoc a funkčnost jednotlivých institucí.

7 Seznam použitých zdrojů

- 1) JELÍNEK, Jiří. K trestní odpovědnosti mladistvých. *Kriminalistika*, 2005, 38, 2. str. 125-132. ISSN 1210-9150.
- 2) JELÍNEK, Jiří. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a základní zásady trestního řízení. *Kriminalistika*, 2003, 36, 4, str. 251-263. ISSN 1210-9150.
- 3) KAHOUN, Vilém, a kol. *Vybrané kapitoly k sociální práci – sociální práce II*. 1. vyd. Praha: Triton, 2007. 281 s. ISBN 978-80-7387-064-5.
- 4) KOVÁŘOVÁ, Daniela. Výchovná opatření pro mladistvé. *Právo a rodina* [online]. 2006, 9 [20. 3. 2011]. Dostupné z: ASPI.
- 5) KREJČÍŘÍKOVÁ, Kateřina. Trestní právo nad mládeží v Rakousku. *Státní zastupitelství*, 2007, 5, str. 47-52. ISSN 1214-3758.
- 6) KUČHTA, Josef, a kol. Stať. Z praktické části výzkumu „Věková hranice trestní odpovědnosti a kriminalita mládeže“. *Státní zastupitelství*, 2011, 9, 1-2, str. 3-50. ISSN 1214-3758.
- 7) KYNCLOVÁ, Zuzana, a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. 73 s. ISBN 978-80-86920-26-9.
- 8) MATOUŠEK, Oldřich., KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
- 9) Metodický standard PMS pro práci s mladistvými [online]. [cit. 19. 8. 2010]. Dostupné z:< http://www.pmscr.cz/scripts/index.php?id_nad=56>.
- 10) NOVOTNÁ, Věra, FEJT, Vladimír. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009. 256 s. ISBN 978-80-86723-77-8.
- 11) Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 7/2009.
- 12) Seznam akreditovaných probačních programů pro mladistvé ve smyslu znění § 17 zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže pro rok 2011 [online]. [cit. 1. 5. 2011]. Dostupné z:<<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=3413&d=313691>>.

- 13) SOTOLÁŘ, Alexander. Výchovné povinnosti a výchovná omezení v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2007, 6, 12, str. 341-352. ISSN 1213-5313.
- 14) ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 1. vyd. Praha: C.H.Beck, 2004. 1065 s. ISBN 80-7179-829-0.
- 15) ŠÁMAL, Pavel, a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 2. vyd. Praha: C.H.Beck, 2007. 1227 s. ISBN 978-80-7179-375-5.
- 16) ŠÁMALOVÁ, Milada. Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých. *Trestněprávní revue*, 2010, 9, 11, str. 346-353. ISSN 1213-5313.
- 17) ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.
- 18) ŠUBRT, Milan. *Trestně právní odpovědnost a ochrana mládeže*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7251-284-3.
- 19) VEČERKA, K. a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě* [online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 130 s. ISBN 978-80-7338-079-3. [cit. 3. 4. 2010]. Dostupné z: <<http://www.ok.cz/iksp/docs/354.pdf>>.
- 20) WALACH, Adam. Trestání mladistvých v Polsku. *Státní zastupitelství*, 2010, 8, 5, str. 17-22. ISSN 1214-3758.
- 21) ZBORNÍK, František. a kol. *Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a v zahraničí*. 1. vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1997. 129 s. ISBN 80-86008-27-4.
- 22) Zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.
- 23) Zákon č. 40/20009 Sb., trestní zákoník.
- 24) Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.
- 25) Zákon č. 1/2003 Sb., o ústavě České republiky.
- 26) Zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících.
- 27) Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě.
- 28) Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.
- 29) Zákon č. 273/2008 Sb., o policii České republiky

- 30) Závazný pokyn policejní prezidenta č. 167 ze dne 30. prosince 2010 o činnosti na úseku mládeže.
- 31) Závazný pokyn policejní prezidenta č. 130 ze dne 27. 9. 2007

8 Klíčová slova

Mladistvý pachatel

Trestní řízení

Výchovná opatření

Trestní řízení

Probační a mediační služba

Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Keywords:

Young offenders

Criminal proceedings

Educational measures

Criminal proceedings

Probation and Mediation Service

The authority for social-legal protection of children

9 Přílohy

Příloha č. 1 – Leták PMS: Co je probační program „Právo na každý den“

Příloha č. 2 – Vzor „Souhlas s uložením výchovného opatření“

CO JE PROBAČNÍ PROGRAM „PRAVO PRO KAŽDÝ DEN“

Probační program je **alternativa** k odkloněnému trestnímu řízení pro děti a mladistvé, kteří se dopustili trestného činu, resp. provinění.

- nabízí významný a efektivní prostředek pro děti a mladistvé, kteří se dopustili rizikového chování v komunitě
- má nejen významnou složku preventivní, ale zároveň je to program přímo upravený na problematiku cílové skupiny dětí a mladistvých s problémy rizikového chování

„Právo pro každý den“ je **interaktivní program** o fungování společnosti, zákonech a lidských právech s aktivním zapojením všech účastníků.

Probační program je **výchovné opatření**, kterým se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.

Probační program „Právo pro každý den“ je schválen ministrem spravedlnosti a je zapsán v seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti (viz. § 17 zákona 218/2003 Sb.)

POSLÁNÍ A CÍL PROGRAMU

Poslání programu

- **Snižít riziko opakování trestné činnosti u dětí a mladistvých**, a to prosřednictvím zvyšování právního vědomí a odpovědnosti za vlastní jednání.

Program vychází z předpokladu, že mladí lidé, kteří se dostali do střehu se zákonem, často nemají dostatečné právní vědomí, nepřemýšlejí o důsledcích své trestné činnosti, a také jim mnohdy chybí základní sociální dovednosti. Proto je program tematicky zaměřen na právní a sociální dovednosti a znalosti, jejichž rozvojem má být podpořena prevence dalšího protiprávního jednání.

Cíl programu

- předat cílové skupině užitečné dovednosti a právní znalosti vztahující se k řešení situací z každodenního života
- posílit zejména sociální dovednosti, např. dovednosti efektivní komunikace, řešení konfliktů a spolupráce s druhými
- rozvíjet odpovědnost za vlastní jednání u cílové skupiny

JAK PROGRAM PROBÍHÁ

- celkem **36 - 42 výukových hodin**
- časový interval setkání: **2 - 6 x měsíčně**
- jeden výukový den je složen z **2 - 4 hodin**
- **maximální počet** účastníků programu ve skupině je **12 klientů**

PRO KOHO JE PROGRAM URČEN

- **Prvopachatelé**, kteří spáchali méně závažné provinění = trestné činy, které nepřevyšují horní hranici trestní sazby 5 let.
Příklad: provinění krádeží, poškozování cizí věci, atd.
- Věk klienta je **od 15 let** (hranice věkové odpovědnosti) **do 18 let** (maximálně 19 let).
- Mladiství klienti PMS jsou do programu zařazováni poté, co dají **dobrovolný souhlas** s absolvováním programu, který je jim uložen v přípravném i vykonávacím řízení dle § 17 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže nebo dle § 18 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže jako přiměřená výchovná povinnost.

LEKTOŘI

- Program realizují již zkušení lektori, kteří byli proškoleni o.p.s. Partners Czech.
- Každý lektor obdržel osvědčení o základních dovednostech školitele probačního programu „Právo pro každý den“. Lektori mají odpovídající vzdělání, a to převážně v oblastech pedagogických, sociálních, právních. Převážná část lektorů se podílela na realizaci programů již od roku 2006.
- Na realizaci programů spolupracují i probační úředníci z jednotlivých okresů.

Příloha č. 2

Příloha č. 2

adresa střediska

středisko

PM .../200

Souhlas s uložením výchovného opatření

Já, ml., nar., souhlasím s uložením výchovného opatření podle § 15 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb. Byl jsem řádně poučen probačním úředníkem o tom, že svůj souhlas mohu odvolat prohlášením adresovaným soudu pro mládež a v přípravném řízení státnímu zástupci, který vede řízení.

Zároveň prohlašuji, že jsem k výkonu výchovného opatření zdravotně způsobilý.

.....
podpis mladistvého

V dne